

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Received: 13.03.2023

Kabul / Accepted: 24.06.2023

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI: 10.55666/folklor.1264473

**TARSUS YÖRESİNDE MİTOLOJİK FİGÜRLERDEN OLAN
ŞAHMERAN'IN MERSİN OLGUNLAŞMA ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMALARINDAKİ YERİ***

Sevim İŞBİLİR** & Gözde SÖNMEZTÜRK*** & Murat SAVARI****

Öz

Mitler, kendilerini ortaya çıkaran toplum tarafından yaşanan olayları ve efsaneleri kuşaklar vasıtasıyla geleceğe aktaran kültürel miraslardır. Toplumsal hafızanın mirası niteliğinde olan mitolojik anlatılarda yarı insan yarı hayvan birçok figüre rastlamak mümkündür. Bunlardan biri de yılanıdır. Yılan figürü, her toplumda farklı sembolik anlamlarla yaşatılmaktadır. Bir yandan şifacı ve koruyucu olarak kabul edilen figür diğer yandan insanoğlunun cennetten kovulmasına neden olan yaratık olarak anılmaktadır. Zengin bir kültürel birikime sahip olan Anadolu halkı da kendi kültürleri ve inanışları çerçevesinde çeşitli mitolojik varlıklara anlamlar yüklemiştir. Yılan figürünün, Anadolu'da en yaygın mitolojik figürlerden biri olması dikkat çekmektedir. Yılan, özellikle Şahmeran ismiyle Anadolu'nun farklı yörelerinde farklı anlatılarla efsane hâline gelmiş bir figürdür. Yarı insan yarı hayvan görünümünde olan Şahmeran, Mersin'in Tarsus yöresinde de önemli bir mitolojik varlık olarak anlamını korumakta ve nesilden nesile aktarılmaktadır. Özellikle Tarsus yöresinde anlatılan Camsab ve Şahmeran ile Lokman Hekim ve Şahmeran efsaneleri, toplumun gelenekleri ile harmanlanmış ve bu geleneklere bağlı olarak ortaya konan eserler ile günümüze kadar ulaşarak mitolojik değerini korumuştur. Tarsus yöresinde hâlâ halkın bu efsanelere inandığı ve bir gün "maranlar" ile karşılaşacakları inancı yöre halkının el sanatlarında bu figürü yaşatmalarına sebep olan etkenlerin başında gelmektedir. Bu çalışmanın konusunu Tarsus yöresine ait Şahmeran figürlü ürünlerin Mersin Olgunlaşma Enstitüsünde el sanatlarına yansımaları oluşturmaktadır. Ürünler farklı atölyelerde çalışılan 19 örnek ile sınırlandırılmıştır. Çalışma kapsamında ilk olarak literatür taraması yapılmış, Şahmeran ile ilgili yayınlar taranarak çalışmanın taslağı oluşturulmuştur. Daha sonra atölyedeki ustalar ile görüşülmüş, Şahmeran temalı ürünler seçilmiş ve çalıştıkları ürünler hakkında teknik bilgiler alınmıştır. Bilgileri alınan ürünlerin fotoğraf çekimi yapılarak veriler analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın giriş kısmında mitolojinin tanımı yapılmış, mitolojik bir figür olan yılanın bahsedilmiştir. Gelişme kısmında Şahmeran tanıtılmış ve Tarsus yöresinde en sık anlatılan efsaneler hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında Tarsus yöresinde Şahmeran'a yüklenen sembolik anlamlar irdelenmiş ve Mersin Olgunlaşma Enstitüsünde Şahmeran figürlü ürünlerin teknik özellikleri, anlamları ve el sanatlarına yansımaları örnekler üzerinden incelenmiştir. Bu çalışma ile halk inanışında önemli bir kültürel değer olan Şahmeran'ın nesiller boyu süren aktarımına ve toplumsal hafızaya somut bir katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Tarsus, Şahmeran, Mersin Olgunlaşma Enstitüsü, El Sanatları.

* Bu çalışma, Mersin Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 02/06/2023 tarih ve 105 sayılı kararı ile etik yönden uygun bulunmuştur.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Mersin Olgunlaşma Enstitüsü, Mersin/Türkiye. sevimisbilirr@gmail.com ORCID: 0000-0002-0735-0017

*** Uzman, Mersin Olgunlaşma Enstitüsü, Mersin/Türkiye. gozdesonmezturk@gmail.com ORCID: 0000-0003-0811-5753

**** Uzman, Mersin Olgunlaşma Enstitüsü, Mersin/Türkiye. m.savari35@hotmail.com ORCID: 0000-0002-4409-2109

THE PLACE OF ŞAHMERAN, A MYTHOLOGICAL FIGURES IN TARSUS REGION, IN THE WORKS OF MERSIN MATURATION INSTITUTE

Abstract

Myths are cultural heritages that are transmitted to the future through generations by the society that created them. It is possible to come across many half-human half-animal figures in mythological narratives, which are the legacy of social memory. One of them is the snake. The snake figure is kept alive with different symbolic meanings in every society. On the one hand, the figure, which is accepted as a healer and protector, on the other hand, is referred to as the creature that caused mankind to be expelled from heaven. The Anatolian people, who have a rich cultural background, also attributed meanings to various mythological beings within the framework of their own cultures and beliefs. It is noteworthy that the snake figure is one of the most common mythological transmissions in Anatolia. The snake is a figure that has become a legend with different narratives in different regions of Anatolia, especially under the name Şahmeran. Sahmeran, which has the appearance of half-human, half-animal, preserves its meaning as an important mythological entity in the Tarsus region of Mersin and is transmitted from generation to generation. The legends of Camsab and Sahmeran, Lokman Hekim and Sahmeran, especially told in the Tarsus region, have been blended with the traditions of the society and preserved their mythological value by reaching the present day with the works revealed depending on these traditions. The belief that people in the Tarsus region still believe in these legends and that they will encounter marans one day is one of the factors that cause the local people to keep this figure alive in their handicrafts. The subject of this study is the reflection of the Sahmeran figured products belonging to the Tarsus region to the handicrafts in Mersin Maturation Institute. The products are limited to 19 samples worked in different workshops. Within the scope of the study, a literature review was made first, and a draft of the study was created by scanning the publications related to Sahmeran. Afterwards, the qualified instructors in the workshop were interviewed, products with the theme of Sahmeran were selected and technical information was obtained about the products they worked on. It was tried to analyse the data by taking photos of the products whose information was taken. In the introduction part of this study, the definition of mythology is made and the snake, which is a mythological figure, is mentioned. In the development part, Sahmeran was introduced and information was given about the most frequently told legends in the Tarsus region. Afterwards, the symbolic meanings attributed to Sahmeran in the Tarsus region were examined and the technical features, meanings and reflections of the products with the figure of Sahmeran in Mersin Maturation Institute were examined through examples. With this study, it is aimed to make a concrete contribution to the transmission and social memory of Sahmeran, which is an important cultural value in folk belief.

Keywords: Mythology, Tarsus, Sahmeran, Mersin Maturation Institute, Handicrafts.

1. Giriş

Mitoloji, insanoğlunun var olduğu günden beri kendilerini ve dünyayı anlamlandırmak için yaptığı arayışlar sonucu ortaya çıkmış ve hayal dünyası ile beslenmiş anlatılardan oluşur. Bu anlatılar, yüzyıllarca nesilden nesile sözlü olarak aktarılmıştır. Bu aktarım esnasında farklılaşmalara, değişim ve dönüşümlere uğrayan mitler insanlar için doğaüstü hâlleriyle ve bir yaratılışı anlatması yönüyle kutsal kabul edilmiştir. Geçen zaman ile birlikte mitler yerini efsanelere bırakmıştır. Efsaneler, mitlerin oluşturduğu figürlerin ve motiflerin günümüze kadar gelmesini sağlamakla birlikte bu düşsel varlıkların inanç özelliği taşıyan bir folklor ürünü olmasına olanak vermiştir (Gümüş, 2019: 36).

Tarih boyunca farklı toplulukların birbirleriyle etkileşim içinde olduklarını mitolojik unsurlardan, efsanelerden, masallardan, hikâyelerden anlamak mümkündür. Çağlar boyunca göç hâlinde olan insanoğlu, kendi anlatılarını gittikleri yerlere götürürken kültürel etkileşime girerek anlatılarına yeni figürler, olaylar ve kahramanlar eklemiştir. Bu durum mitlerin coğrafi sınırları olmayan bir özellik sergilemesine neden olmuş ve farklı kültürlerde benzer mitolojik öğelere ve olaylara rastlanmasını sağlayarak mitleri, dünyanın ortak kültürü hâline getirmiştir.

Zengin kültürel birikime sahip Anadolu toprakları da tarihin ilk zamanlarından beri birçok uygarlığa ve onların birbirinden farklı kültürlerine ev sahipliği yapmıştır. Bu durum, Anadolu topraklarında farklı kültürlerin mitolojik simgeleri ile sıkça karşılaşılmasına ve bu kültürlere ait mitolojik figürlerin zamanla benimsenmesine neden olmuştur. Bu çalışmada ele alınan “yılan” da mitolojik olarak tasvir edilen bir figürdür. Yılan figürü her toplumda farklı sembolik anlamlar ile anlatılarda yer almaktadır. Bazen tanrı veya tanrıça olarak karşımıza çıkan yılan figürü bazen de insanoğlunun cennetten kovulmasına neden olan suçlu olarak tasvir edilmektedir (Değirmenci, 2019: 5). Bu figürün farklı topluluklarda anlamları için yapılan çalışmalar incelendiğinde; Sümerlerde ilk kez tıp sembolü olarak kullanıldığı ve üreme sembolü olarak da kabul edildiği görülmektedir. Hintlerde ise kutsal bir hayvan olarak tasvir edilen yılan figürü, saygı duyulan, bereketi ve koruyuculuğu temsil eden bir hayvan olarak kabul edilmektedir. Amerika Kızılderili kabilelerinde ise kırmızı ve yeşil boynuzları ile tasvir edilip şamanlar tarafından karaya çekildikten sonra öldürülerek ilaç yapımında kullanıldığı ve şifayı temsil ettiği bilinmektedir (Seyidoğlu, 1998: 86-88). Yapılan incelemeler sonucunda yılan figürünün Orta Asya Türk kültüründe de önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır (Çoruhlu, 2011: 183). Yılanın Türkler için sağlık, saadet, şans, şifa ve bilgeliğin bir sembolü olduğu bilinmektedir (Değirmenci, 2019: 5). On İki Hayvanlı Türk Takvimi’nde de kullanılan yılan, yer altı hakani ve erliği temsil eden bir motif olmuştur. Şamanist olan Türk boylarının inançlarda da yılan kutsal kabul edilmiştir. Yılan, şamana yardımcı olan ve onu koruyan ruhsal güçlerden biridir. Gizli ve benzersiz güçleri olan yılan, şamanın gökteki ve yeryüzündeki seyahatlerinde ona yol gösteren, yardımcı olan hayvansal ruhtur. Altay Şamanlarının gök ve yer seyahatlerinde giydikleri kaftana benzer kıyafetlerin üzerinde üç başlı, büyük ağızlı yılan figürleri vardır (Seyidoğlu, 1998: 87). Şamanların yılan taklidi yapmaları, giymiş oldukları kıyafetlerde yılan tasvirinin bulunması yılanın inançsal bir figür olduğunu göstermektedir (Sökmen ve Balkanat, 2018: 282). Yakın Doğu sembolizminde ise yılan ve Şahmeran’ın acıya hatta ölüme sebep olabilecek bir güce sahip olduğu inancı vardır. Yılanın niteliksel ve fiziksel özelliklerinden dolayı bu anlatılarda, yılanın kötülöklere karşı koruyucu özellikleri ve ilahi sırların bekçileri olarak anlamlandırıldıkları bilinmektedir (Yıldıran, 2001: 21).

Birçok kültüre ev sahipliği yapmış Anadolu topraklarında da verdikleri sembolik mesajlar ile hayvanlar önemli bir yere sahip olmuştur. Burada yılan, deri değiştirmesi ve yenilenmesi ile yeniden doğuşun önemli bir simgesi ve Türklerin saygı duyduğu ve eserlerinde tercih ettiği bir figür olmuştur (Duydu ve Tekin, 2022: 1210). Anadolu’da Çatalhöyük’te yapılan kazılarda MÖ. 600'lere ait buluntularda çocukla anne arasındaki bağı temsil eden çizimlere rastlanılmıştır (Ateş, 2001: 107). Dolayısıyla yılan figürünün, Türklerin her zaman saygı duyduğu ve anlatılarında yer verdiği hayvanlardan biri olduğu söylenebilir.

Şahmeran figürünün kökeninin nereye dayandığına dair yapılan çalışmalar incelendiğinde bu figürün, tarihin ilk zamanlarında görülen yılan tanrılarına kadar uzandığı ve Anadolu topraklarında kendine özgü biçimde yeniden şekillenerek ortaya çıktığı düşünülmektedir. Anadolu’da ana tanrıça kültürünün etkisiyle dışı şekilde anlatılan Şahmeran figürünün Türklerin sanatında yer bularak günümüze kadar geldiği

anlaşılmaktadır. Gerçekten de Anadolu toprakları dışındaki anlatılar incelendiğinde Şahmeran figürünün cinsiyetinin erkek; Anadolu'da ise Şahmeran'ın kadın olarak aktarıldığı görülmektedir. (Yıldıran, 2001: 10-11).

Bu çalışmanın konusu olan ve yılan figürünün Anadolu topraklarındaki en önemli sembolü Şahmeran anlatısı, farklı kültürlerin izlerini taşıyan, Anadolu halkının hayal dünyasında yeniden yoğurulmuş şekliyle anlatılmaktadır.

2. Şahmeran

Şahmeran, Anadolu'da insan başlı ve yılan gövdeli tasvir edilen "Yılanların Şahi" veya "Şahmaran" olarak da ile bilinen mitolojik bir figürdür. "Şah"; Padişah, Kral, Hükümdar ve Satranç taşı anlamına gelen ve bugün de kullanılan bir kelimedir. "Maran" kelimesi ise yılan anlamını vermektedir. "Şah-ı Maran" ise birlikte kullanıldığında Türkçe anlamı "Yılanların Şahi" anlamına gelmektedir. Bazı kaynaklarda da Şahmeran kelimesinin karşılığının Sasanî kökenli olan Yemliha kelimesi ile aynı anlamı ifade ettiği geçmektedir. Hükümdar anlamına gelen Yemliha kelimesi, "Yılanların Hükümdarı" anlamına gelmektedir (Adıbelli vd., 2007: 11). Bu mitolojik efsane olan Şahmeran'ın figür menşeinin neresi olduğuna dair yapılan birçok çalışma mevcuttur. İnsanlar yerleşmiş oldukları bölgelere kendileri ile birlikte kültürlerini, inançlarını da götürmüş bunlardan biri olan Şahmeran da dilden dile aktararak ortak bir kültürün ürünü olmuş ve menşei hakkında farklı görüşlerin ortaya atılmasına neden olmuştur. İncelenen bazı kaynaklarda Şahmeran'ın kaynağının "Camasbname" isimli esere dayandığı bahsedilmektedir (Çıblak, 2007: 191). E.J.W. Gibb, Şahmeran efsanesinin geçtiği Camasbname'nin kaynağının Binbir Gece Masalları olduğunu savunmaktadır. Bazı araştırmacılar ise, Hitit mitolojisinde önemli olan Gigantlar'ın bu efsanenin ortaya çıkmasına neden olduğunu söylemektedir (Mant, 1998: 40-63). Genel görüş, geniş bir coğrafyaya yayılan ortak kültürün ürünü olan Şahmeran'ın, Hint toplumlarından, İran'a buradan da Anadolu topraklarına, Anadolu topraklarından ise batıya aktarılmış olmasıdır. Bu nedenle Şahmeran efsanesini tek bir bölgeye bağlamak oldukça zordur. Şahmeran Doğu'da "Yılan Kadın", Batı'da ise korkulan, göz göze gelince insanı taşa çeviren saçları yılan şeklinde verilen dişi bir figür olan Medusa olarak bilinmektedir (Doğanay, 2012: 11).

Doğu ve Batı kültürünün ortak mitolojik figürü olan yılan ve Anadolu topraklarında kendine has kimlik kazanarak kültürel ve tarihsel değer taşıyan Şahmeran, yerin yedi kat altında bulunan iyi niyetli ve yılanların şahi, kraliçesi olarak farklı görevleriyle ve özellikleriyle birçok yörede çeşitli varyantlarla anlatılmaktadır. Şahmeran bazı kaynaklarda belden yukarısı kadın, alt bölümünün ise yılan olarak verilirken bazılarında ise üst bölümü erkek, alt bölümü ise yılan olarak verilmiştir. En ilginç olanı ise Şahmeran figürünün bazı kaynaklarda çift cinsiyetli olarak verilmesidir. Çalışkan, bunun ana sebebinin yılanın dişi ve eril özelliklerini aynı anda kendinde bulduran bir hayvan olmasına ve erkek figür olarak verilen yılanların dişileştirildiğinin gösterilmesine bağlamaktadır (Çalışkan, 1998: 97-98). Anadolu'da Şahmeran'ın halk inanışlarına göre yöreden yöreye değişen çeşitli görevleri vardır. Bunların en başında şifacı, koruyan, bereket veren, doğurganlık ve bilgelik gelir. Anadolu'da evlere ve iş yerlerine asılan Şahmeran resminin bereket ve nazardan koruma amacı taşıdığı; yeni evlenen çiftlerin evlerine doğurganlığı temsilen Şahmeran resmi asıldığı veya yatak örtülerine Şahmeran figürü işlendiği, böylece o evin bereketli olacağına inanılması; uğur getirmesi için kızların çeyizlerine Şahmeran figürlü işlemlerin konulduğu bilinmektedir (Çakır, 2011: 59; Ortak, 2010: 33).

Anadolu'nun farklı yörelerinde Şahmeran inanışının izlerini şehrin yaşam alanlarında veya tarihi eserlerinde görmek mümkündür. Tarsus'ta (Şahmeran Hamamı ve Şahmeran Heykeli), Adana'da (Yılan Kalesi Şahmeran Kalesi), Siirt'te (Şahmeran Mağarası), Iğdır'da (Şahmeran Tepesi), Artvin, Urfa, Erzincan ve Mardin'de halkın anlatıyla ilgili inancını koruduğunun göstergesi olan eserlere rastlanmaktadır. Özellikle Mersin'e bağlı Tarsus ilçesinde yöre halkı arasında, Şahmeran'ın yaşadığı ve burada öldüğü ile ilgili inanış oldukça yaygındır. Her yörede farklı sanat dallarına yansıyan bu inanış Türk sinemasını da konu olmuştur. Yönetmenliğini Zülfü Livaneli'nin yaptığı başrolde Türkan Şoray'ın oynadığı 1993 yapımı "Şahmaran" adlı sinema filmi, Şahmeran bir çocuğun hayal dünyasından aktarılmaktadır. Tüm bu çeşitlilik, bu figürün Anadolu topraklarındaki önemini devam ettirdiğinin önemli bir göstergesidir.

Araştırmanın materyalini Mersin Olgunlaşma Enstitüsünde el sanatlarında görülen Şahmeran figürlü örnekler oluşturmaktadır. Bu çalışmada Tarsus'ta yaygın olan Şahmeran efsaneleri derlenmiş ve literatürde

yer alan kaynaklar incelenmiştir. Sanatta ve halk sanatında birçok örnek karşımıza çıkmış, örneklem olarak belirlenen 19 adet örnek ise makalede yer almıştır. Araştırma, Şahmeran figürünün görüldüğü sanatsal örnekler üzerinden Anadolu’da ve özellikle Tarsus yöresinde figürün yeri ve önemini göstermek amacıyla yapılandırılmıştır. Efsane ile ilgili bilgiler ve sanatsal örnekleri literatür taranarak açıklamaları ile çalışmada sunulmuştur. Ayrıca çalışmada atölyedeki ustalar ile sözlü görüşme yöntemi ile derlenen bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Tarsus Yöresinde Şahmeran

Anadolu’da birçok şehrin geçmişi tarihin ilk dönemlerine kadar uzanmaktadır. Geçmiş yüzyıllara dayanan, coğrafyası ve kültürüyle gelişimine devam eden merkezlerden biri Tarsus’tur. Tarsus, zengin tarihi dokusu ve kültürel yapısıyla birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir bölgedir. Bölgenin denize yakın konumunda, verimli toprak arazilerine sahip ve İpek yolu üzerinde olması Tarsus’u önemli bir ticaret ve dolayısıyla yaşam merkezi hâline getirmiştir (Çıblak, 2007: 186-187).

Akdeniz kıyısında Mersin iline bağlı olan Tarsus, kalabalık ilçe nüfusuyla ve kültürel zenginliğiyle tarihî dokusunu günümüzde de korumaktadır. Yörenin kültürünü yansıtan tarihî dokulardan cami, mescit, medrese, han, hamam, kilise gibi dini ve sosyal yaşam alanları; Eshab-ı Kehf, Danyal Peygamber, Bilal-i Habeşî, Halife Me’mun, Hz. İsa’nın havarisi St. Paul gibi inanç merkezleri; Tarsus’ta doğmuş, bulunmuş veya ölmüş bu kişilerden bazılarının makam veya mezarları farklı kültürden ve dinden insanlar için Tarsus’u önemli kılmaktadır. Tarsus’ta bulunan ve kaynaklarda “Eski Hamam” olarak geçen “Şahmeran Hamamı” (Fotoğraf 1), Tarsus’un tarihi ve kültürel değerlerinden biridir. Roma döneminden kalan hamam Ramazanoğulları döneminde çokça tadilat görmüş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Hala halk tarafından kullanılan bu hamam, tarihi değerinin yanında halk arasında Şahmeran’ın öldürüldüğü yer olduğu inancı sebebiyle önemini korumaktadır (Çıblak, 2007: 188). Yörenin en işlek caddesinde bulunan Şahmeran heykeli (Fotoğraf 2) de bölgenin bu mitolojik figüre ve efsaneye verdiği önemi sergilemektedir.

Fotoğraf 1: Eski Hamam (Şahmeran Hamamı), Tarsus (URL1)

Fotoğraf 2: Şahmeran Heykeli, Tarsus (URL 2)

Tarsus ve çevresinde Şahmeran ile ilgili çeşitli efsaneler yaygındır. Bu efsanelerden en bilineni Şahmeran ve Camsab efsanesidir. Efsaneye göre, Camsab yoksul bir ailenin oğludur ve odunculuk yaparak geçinmektedir. Bir gün arkadaşlarıyla birlikte gittiği ormanda bal dolu bir kuyu bulur ve balı çıkarması için arkadaşları onu kuyuya indirir. Balı çıkaran Camsab’ı arkadaşları kuyudan çıkarmaz ve onu orada bırakırlar. Camsab kuyuda yardım beklerken bir ışık görür ve o ışığın geldiği yeri açarak bir bahçeye çıkar. Burada bir tahtta oturan üst tarafı insan alt tarafı yılan olan Şahmeran ile karşılaşır. Yılanların şahı olan Şahmeran Camsab’a korkmamasını, onu misafir edeceğini söyler. Camsab burada çok iyi ağırlanır fakat yıllar geçtikçe ailesini özler. Eve dönmek istediğini söyler. Şahmeran ise ölümünün bir insan tarafından olacağını ve Camsab’ı bırakırsa yerinin bulunabileceğini söyleyerek bırakmak istemez. Fakat Camsab çok ısrar eder ve Şahmeran kimseye yerinin söylenmemesi şartıyla onu bırakır. Bu esnada, Tarsus padişahı hastadır. Hekimler bir türlü hastalığına çare bulamamaktadır fakat büyü işleriyle de uğraşan vezir, padişahın hastalığının tek

çaresinin Şahmeran'ın etinin yenilmesi olduğunu söyler. Bunun üzerine padişah Şahmeran'ın yerini bilene büyük ödüller vereceğini söyler fakat kimse ortaya çıkmaz. Bunun üzerine vezir, Şahmeran'ı gören kişinin vücudunun yılan derisi gibi pul pul olacağını söyleyince herkesin hamama gelerek yıkanması emri verilir. Camsab, Şahmeran'a söz verdiği için gitmek istemez fakat bir süre sonra gitmediğinin fark edildiğini anlayıp gitmek zorunda kalır. Vezir, Camsab'ın sırtının yılan derisi gibi olduğunu görünce zorla Şahmeran'ın yerini öğrenir. Şahmeran yakalanıp şehre getirilir ve öldürülmeden önce Camsab'a kendisinden yapılan ilk suyu vezirin, ikinci suya padişahın, üçüncü suyu ise kendisinin içmesini söyler. Vezir, Şahmeran'ı üç parçaya böldürüp her parçasının ayrı kapta kaynatır. Camsab, vezirin padişahı kontrole gittiği anda kapların yerini değiştirir ve vezir kaptaki suyu içer içmez ölür. Padişah iyileşir, Camsab da vezir olur (Çıblak, 2007: 188).

Şahmeran efsanesi halk ağzında zamanla dönüşümlere uğramıştır. Olaylarda, isimlerde ve cinsiyetlerde değişimler gerçekleşmiştir. Bunlardan biri de Şahmeran ve Lokman Hekim efsanesidir. Ana konu sabit kalmıştır fakat bu varyantta Camsab, Lokman Hekime dönüşmüştür. Şahmeran ise bir efsanede kadın cinsiyetinde iken Lokman Hekim efsanesinde erkeğe dönüşmüş ve padişahın kızına âşık olmuştur. Bir başka yaygın efsane ise Şahmeran ve Tarsus Kralı anlatısıdır. Efsaneye göre Mısırlı bir tüccar Tarsus'a ticaret için gelirken haramiler tarafından soyulur ve Tarsus'a vardığında vergisini krala ödeyemez. Kral da tüccara yardım eder ve ülkesine gönderir. Bunun üzerine Mısırlı tüccar krala teşekkür için eşsiz bir hediye göndermek ister. Tüccarın hizmetkârı bir büyücüde, üst tarafı güzel bir kız alt tarafı yılan biçimindeki yılanları şahı Şahmeran'ı götürmeyi teklif eder. Şahmeran büyücüden kaçırılır ve bir sandık içerisinde Tarsus kralına getirilir. Ancak Tarsus kralı, sandık açılır açılmaz şahmerandan çok korkar ve bunun hediye değil bir büyü olduğunu düşünerek askerlerine Şahmeran'ın öldürülmesini emreder. Kendisinin azat edilmeyeceğini anlayan Şahmeran, gövdesindeki diğer yılan başlarıyla birlikte askerlerle savaşır ve kralı öldürür fakat kendisi de ölür.

Bu efsanelerin ortak sonucu Şahmeran'ın öldürülmesidir. Tarsus ve çevresinde halkın inancına göre; Şahmeran'ın öldüğünden yılanların hala haberleri yoktur ve insanoğlunun yanına giden krallarının dönüşünü beklemektedirler. Eğer, krallarının öldüğünü duyarlarsa Tarsus'ta tüm yılanların yeryüzüne çıkıp orada yaşayan tüm insanları sokup öldüreceklerdir (Öz, 1998: 67).

Anadolu'nun pek çok yöresinde Şahmeran ile ilgili efsaneler, farklı varyantlarla anlatılmaktadır. Tarsus yöresinde anlatılan Şahmeran ise genellikle kadın cinsiyetinde ve iyileştirici ve koruyucu özelliği ile dikkat çekmektedir. Bu bakımdan Şahmeran'ın, Tarsus ve çevresinde (Mersin, Adana) resimleri yapıp evlerin duvarlarına asılmaktadır. Yaygın olarak cam altı boyama veya iğne oyası teknikleri ile hazırlanan tablolar herkesin görebileceği, evin giriş kısmına yerleştirilmektedir. Böylece, kötü bakışlı misafirin nazarından da korunacaklarına inanan halk aynı zamanda şahlarını gören yılanların eve girmeyeceğini de düşünölmektedir.

Fotoğraf 3: Tarsus yöresinde sık kullanılan Şahmeran figürü (Ortak, 2010: 56)

Tarsus yöresinde mitolojik bir figür olan Şahmeran, halk ağzında efsaneleşerek günümüze kadar ulaşmıştır. Tarsus'ta özellikle cam altı boyama, iğne oyası işleme, halı ve kilimlere dokuma, tığ işi masa örtüsü olarak kullanım gösteren ürünler pul ve boncuklarla da süslenmiştir. Şahmeran'a yüklenen anlamlar

ile günlük yaşamda kullanılan eşyalara yansıyan figür, Mersin Olgunlaşma Enstitüsünde geleneksel görünümüyle harmanlanarak yaşam ürünlerine yansıtılmıştır.

2.2. Mersin Olgunlaşma Enstitüsünde Şahmeran

Mersin Olgunlaşma Enstitüsü Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak, 2010-2011 eğitim-öğretim yılından itibaren El Sanatları Teknolojisi ve Giyim Üretim Teknolojisi alanlarında eğitim ve üretim faaliyetine başlamıştır. Enstitü, yaşam boyu eğitim ilkesi doğrultusunda, Geleneksel Türk Giyim ve El Sanatlarını araştırma, geliştirme ve günümüz teknolojisi ile birleştirerek tüm bireylere mesleki eğitim verme, üretim yoluyla topluma hizmet sunma göreviyle; geleneksel ve çağdaş tasarımları geliştirmeyi, Türk el sanatlarını, motiflerini ve figürlerini günümüze uyarlayarak Türk modasını oluşturmayı ve kültürel mirası gelenekten geleceğe taşımayı hedeflemektedir.

Şahmeran, Mersin Olgunlaşma Enstitüsünün yöre halkının inanışlarından ilham alarak ürünlerine işlediği figürlerin başında gelmektedir. Bu figürün kurumda çalışılmasının sebebini el sanatları atölyesinin ustalarından Esin Taşdemir şöyle belirtmiştir:

“Ben bu bölgede doğmuş biri olarak küçüklüğümde beri nenelerimden ve annemden dinlediğim anlatılarla büyüdüm. Burada çalışan ustaların çoğu yine Mersin ve Tarsus bölgesinde doğup büyüyen insanlar. Onlar da benim gibi anlatılarla büyümüşler. Bu anlatılardan hepimizin hafızasında kalan efsane Şahmeran’dı. Bu konuyu çalışmak hepimizi hem çocukluğumuza götürdü hem de bir sır gibi anlatılan bu efsaneyi çalışacak olmak bizi heyecanlandırdı. Öncelikli amacımız efsaneyi hatırlatmak ve unutulmasının önüne geçmekti. Bu amaçla, Tarsus ve çevresinde tüm yerli halkın bildiği Şahmeran efsanesini sözlü ürün olmaktan çıkartıp bir nesneye varlık olarak işlemek istedik. Bu işlemleri Şahmeran’ın geleneksel görünümünden uzaklaşmadan farklı ürünler üzerinde yapmaya çalıştık.” (KK-1, 04.01.2023, MOE).

El sanatları atölyesinde ustalar tarafından farklı kullanım alanlarına sahip ürünlere işlenen figür, geleneksel kullanımının yanında günlük yaşamda modern kullanım alanlarına da sahip olmuştur. Geleneksel kullanımıyla tablo olarak üretilen Şahmeran figürlü eserler; modern kullanım alanı sağlayan kostüm, fular, biblo, ayna, çanta olarak da üretilmekte ve kurum müzesinde yer almaktadır.

Fotoğraf 4: Şahmeran Seramik Pano (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 4

Ürünün Adı: Şahmeran Seramik Pano

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Duvar Dekorasyonu

Ürün Bilgisi: Bu üründe seramik plaka tekniği ile Şahmeran figürü çalışılmıştır. Paspartu zemin kullanılarak bez ayağı dokuma kumaş üzerine yerleştirilen Şahmeran figürü sarı, kırmızı, yeşil ağırlıklı olarak akrilik boyalar ile renklendirilmiş; seramik figürün zemin tasarımı yörük kültürüne ait çarpana dokuma ve takı aksesuarları ile tamamlanmıştır. Çalışmada boynuz taç ve gül figürlerinin ön planda olduğu görülmektedir. (KK-2, 03.01.2023, MOE)

Fotoğraf 5: Portakal Çiçeği ve Şahmeran (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 5

Ürünün Adı: Portakal Çiçeği ve Şahmeran

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Duvar Dekorasyonu

Ürün Bilgisi: Orijinal deri kumaş üzerine iki bordo ve bir açık bordo renk olarak çalışılan pano üzerinde Şahmeran figürü portakal çiçekleri arasında görülmektedir. Portakal çiçeği bahar aylarında Mersin'in sokaklarında ve bahçelerinde sıkça karşılaşılan, kokusunun haftalarca şehri sardığı çiçektir. Şahmeran'ın bu çiçekle çalışılmış olmasının amacı Mersin'in yöresel efsanesini yöresel çiçeğiyle pekiştirmektir. Beyaz, sarı, yeşil ve kahverengi ile stilize tarzda çalışılan desende portakal çiçekleri doğadaki şekline benzer resmedilmiş; ortada yer alan Şahmeran figürü haki yeşil, bordo, altın sarısı, beyaz renklerle akrilik boya ile renklendirilmiştir. Panonun iç çerçevesi ince yıldız çerçeve olarak çalışılmış hazırlanan üçlü pano yatay kompozisyonda ayna zemin üzerinde yerleştirilip pano kenarına üç kat paspartu çerçeve çalışması yatay kompozisyonda üç parçadan dikdörtgen formda yapıp tamamlanmıştır (KK-1 04.01.2023, MOE).

Fotoğraf 6: Şahmeran Mozaik Pano (Didem Şekerlisoy, 2016)

Fotoğraf: 6

Ürünün Adı: Şahmeran ve Mozaik Pano

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Duvar Dekorasyonu

Ürün Bilgisi: Duvar panosu olarak tasarlanmış ürün iki parça mozaik bir parça Şahmaran tasarımından oluşmaktadır. İki parça mozaik çalışması üzerindeki çift sarmallı giyoş¹ bordürlü desen Mersin ilinin Silifke ilçesine bağlı Narlıkuyu beldesinde bulunan ve daha sonra koruma amaçlı üstü kapatılan mozaikten esinlenilerek Silifke Müzesinden ve Müzeler Müdürlüğünden izin alınarak çalışılmıştır. Mozaik parçalar; geri dönüşüm cam parçaları yarım cm'den kare şeklinde kesilerek kenarları törpülenmiş, desene uygun şekilde yerleştirilip derz malzemesi ile tamamlanmıştır. Ortada yer alan tek parça Şahmeran tasarımı ise ahşap levha üzerine boya ve tutkal malzemeleri ile Şahmeran figürü rölyef tekniğiyle yapılmış, sarı ve mavi metalik akrilik boya ile renklendirilmiş, vernik ile sabitlenmiştir. Altıgen formda oluşturulan panonun mozaik kısımları birbirine dolanmış yılan izlenimini vermek amacıyla biri yukarda biri aşağıda olacak şekilde şekillendirilmiştir. Tüm parçalar bir araya getirilerek çalışma tamamlanmıştır. (KK-2, 03.01.2023, MOE)

Fotoğraf 7: Şifa ve Şahmeran (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 7

Ürünün Adı: Şifa ve Şahmeran

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Duvar Dekorasyonu

Ürün Bilgisi: Duvar Panosunun çerçevesi kahverengi deri üzerine deri dövme tekniği ile yılan derisi formunda çalışılmış olup kenar birleştirmeleri elde dikiş tekniği ile yapılmıştır. Pano askısı deri ip ile makrome kare düğüm tekniği ile yapılmıştır. Şahmeran figürünün bulunduğu orta kısımda Şahmeran bir kaya üzerinde bir tarafında Anadolu lalesi bir tarafında Adalya çiçeği ile resmedilmiştir. Desen keçe boyama tekniği ile yapılmış ve sarı, yeşil, mavi ve mor renkler kullanılmıştır. Panonun altından sarkan çubuk tarçın

parçaları ve Keçiboynuzu bitkisi Anadolu'da şifa verdiğiğine, hastalıklara iyi geldiğine inanılan bir bitkidir. Bu panoda Şahmeran ile kullanılması Şahmeran'ın şifacı yönüne dikkat çekmek içindir. (KK-1, 04.01.2023, MOE)

Fotoğraf 8: Şahmeran Çanta (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 8

Ürünün Adı: Şahmeran Çanta

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Giysi Tamamlayıcı Aksesuar

Ürün Bilgisi: Sayılabilir desen özelliğiyle çanta olarak tasarlanan desende Şahmeran figürü tek olarak ele alınmıştır. Desen şantuk kumaş üzerine pamuklu renkli domino ipler kullanılarak susma nakış tekniği ile elle işlenmiş, çanta olarak dikilerek tamamlanmıştır. Kırmızı, yeşil, mavi ve siyah renklerinin ağırlıklı olarak kullanıldığı figür, yörede en sık rastlanan renk ve görünümü ile işlenmiştir.

Fotoğraf 9: Şahmeran ve Fibigia (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 9

Ürünün Adı: Şahmeran ve Fibigia

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Duvar Dekorasyonu

Ürün Bilgisi: Ahşap zemin üzerine deri dövme tekniğiyle doku verilerek oluşturulmuş zemin üzerine

yuvarlak ay görünümünde deri parça eklenip boyama zemini hazırlanmıştır. Hazırlanan zemin üzerine gri, turuncu, siyah, sarı ve mavi renkler kullanılarak Mersin yöresi endemiği fibigia bitkisi ve şahmeran figürü stilize edilerek çalışılmıştır. Şahmeran'ın başlığı fibigia bitkisi birlikteliğinden oluşmaktadır. Şahmeran'ın kuyruğunda ise modernize edilmiş kanat çalışması bulunmaktadır. Pano ahşap zemin üzerinde kare formda çalışılmıştır. (KK-1, 04.01.2023, MOE)

Fotoğraf 10: Şahmeran ve Mavi (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 10

Ürünün Adı: Şahmeran ve Mavi

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Duvar Dekorasyonu

Ürün Bilgisi: Mersin yöresinden ilham alınarak stilize edilerek oluşturulan Şahmeran figürü deniz ile iç içe resmedilmiştir Şahmeran'ın ayakları deniz dalgaları şeklini anımsatacak biçimde çalışılmıştır. Renklendirme yapılırken mavi ve tonları kullanılmıştır. Desen dokuma kumaş üzerine bir kısmı keçe iğneleme tekniği ve bir kısmı kuru-sulu boya tekniği birleştirilerek boyanmıştır. (KK-1, 04.01.2023, MOE)

Fotoğraf 11: Şahmeran Keçe Pano (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 11

Ürünün Adı: Şahmeran Keçe Pano

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Duvar Dekorasyonu

Ürün Bilgisi: Desen 3 boyutlu Şahmeran başı olarak tasarlanmış olup Şahmeran'ın gösterişli başlığı ve her iki tarafından sarkan yılan figürleri dikkat çekmektedir. Ahşap levha üzeri keçe dövme tekniği ile zemin verilerek, kitre bebek tekniği ile hazırlanmış olan portrenin etrafı Şahmeran figürüne uygun şekilde keçe dövme ve keçe iğneleme tekniği ile tamamlanmıştır. (KK-1 04.01.2023, MOE)

Fotoğraf 12: Şahmeran Runner (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 12

Ürünün Adı: Şahmeran Runner

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Dekoratif Masa Örtüsü

Ürün Bilgisi: Şahmeran deseni Mersin'in endemik bitkilerinden olan fibigia çiçeği ortasına yerleştirilmiştir. Şahmeran figürü ile yorumlanan desen Ödemiş ipeği üzerine renkli muline ve 3 katlı elsimi ipliklerle Türk işi ve sim sarma tekniği ile nakış olarak elde işlenmiştir. Örtünün kenar süslemeleri iğne oyasının üçgen ilmek ve kare ilmek teknikleri kullanılarak suni ipek ipliklerle dağ ve kelebek motifleri ile tamamlanmıştır.

Fotoğraf 13: Şahmeran Fular (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 13

Ürünün Adı: Fibigia Şahmeran

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Fular

Ürün Bilgisi: Şahmeran figürü ve Mersin endemiği olan fibigya bitkisi ile bir arada tasarlanmıştır. İpek şifon kumaş üzerine sanayi nakış makinesinde çin iğnesi, sarma, iğne ardı ve tohum işi tekniği ile yapılan Şahmeran figürünün, iğne oyası sinek kanadı tekniği ile kenar süslemeleri tamamlanmıştır. (KK-3, 02.01.2023, MOE)

Fotoğraf 14: Tarsus'ta Şahmeran (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 14

Ürünün Adı: Tarsus'ta Şahmeran

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Ev Dekorasyonu

Ürün Bilgisi: Bu çalışma Tarsus meydanında bulunan Şahmeran heykeline benzer şekilde yapılmıştır. Şahmeran biblo olarak tasarlanan çalışmada Şahmeran yılanlar arasında ele alınmıştır. Kitre bebek yapım tekniği kullanılarak yapılan Şahmeran biblosu, bakır renk akrilik boya ve metalik boya ile boyanarak hazırlanmıştır. El ile şekil verilmiştir. Ahşap bir zemin üzerine oturtulan biblo çalışmasının zemini çakıl taşları ile tamamlanmış ve gerçeğe yakın bir görünüm elde edilmeye çalışılmıştır. (KK-4, 05.01.2023, MOE)

Fotoğraf 15: Ekhidra (Ön) (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf 16: Ekhidra (Arka) (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 15-16

Ürünün Adı: Ekhidra

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Kostüm

Ürün Bilgisi: Şahmeran teması kapsamında hazırlanan kostümün çıkış noktası Şahmeranların bir türü olduğuna inanılan Ekhidra Şahmeranı'dır. Kostümün başlığı boynuzlu Şahmeran başı şeklinde tasarlanmış arkadan dolanan iki yılan Ekhidra Şahmeranı'nı simgelemektedir. Mat saten, saydam organze ve payetli kumaş kullanılarak hazırlanmıştır. Gölge işi nakış tekniği ve kumaş boyama teknikleriyle kumaş dokusu üzerine yer yer yılan derisi şekli çalışılmıştır. Sırttaki yılan ayrıntısı için payetli kumaş yılan figürüne uygun olarak hazırlanıp boncuk elyaf doldurularak boyut verilmiştir (KK-1 04.01.2023, MOE).

Fotoğraf 17: Şah Sultan (Ön) (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf 18: Şah Sultan (Arka) (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 17- 18

Ürünün Adı: Şah Sultan

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Kostüm

Ürün Bilgisi: Şahmeran teması kapsamında hazırlanan kostüm üç parça olarak tasarlanmıştır. İçte krem rengi olarak çalışılan tulum sade bir tasarımdır. Tulum üzerine giyilen kaftanın üzerine iç içe geçmiş yılan gövdeleri çizilmiş kaftanın sırt kısmında ise yine iç içe geçmiş yılan gövdelerinin üzerine Şahmeran yüzü yerleştirilmiştir. Kostümü tamamlayan parça olan başlık ise Şahmeran'ın gösterişli başından esinlenilerek çalışılmıştır. Tasarım mat saten kumaş kullanılarak, uygun renklerle kumaş boyama teknikleriyle tamamlanmıştır. (KK-1 04.01.2023, MOE).

Fotoğraf 19: Medusa Kostüm (Ön) (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf 20: Medusa Kostüm (Arka) (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 19-20

Ürünün Adı: Medusa

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Kostüm

Ürün Bilgisi: Çalışma Medusa efsanesi ve Şahmeran figürü ilham alınarak tasarlanmıştır. Elbiseye yılan pulu şeklindeki görünüm verilmiştir. Elbisenin kolları yılan figürleri ile süslenmiştir. Başlık çalışmasında ise yılan başı öne gelecek şekilde çalışılmıştır. Enstitüde bez ayağı dokuma tekniği ile dokunan kumaş üzerine sanayi nakış makinesinde sarma nakış tekniği kullanılarak yörük motifleri dokunmuştur. Yılan figürleri boncuk elyaf ile boyutlandırılarak rölyef tekniği ile kabartılmış, akrilik boyalar ile renklendirilmiştir (KK-1, 04.01.2023, MOE).

Fotoğraf 21: Şahmeran ve Göz(Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 21

Ürünün Adı: Şahmeran ve Göz

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Ev Dekorasyonu

Ürün Bilgisi: Tasarımı yapılan süs objesinde ön planda Şahmeran arka planda ise Fatima Ananın Eli figürü görülmektedir. Hazırlanan desen üzerine keçe iğneleme tekniği ile Şahmeran figürü uygun renklerle çalışılmış hazırlanan ürün ahşap zemin üzerine yerleştirilmiştir. Türk-İslam kültürünün harmanlandığı bu çalışma, Türklerin şans, bereket, mutluluk ve nazardan korunma arzularının somut temsili niteliğindedir. (KK-3, 02.01.2023, MOE)

Fotoğraf 22: İğne Oyası ve Şahmeran(Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 22

Ürünün Adı: İğne Oyası Şahmeran

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Duvar Dekorasyonu

Ürün Bilgisi: Tasarımda sadece Şahmeran figürü kullanılmış hazırlanan desen mavi renkler ağır basacak şekilde renklendirilmiştir. İğne oyası tekniklerinden üçgen ve kare ilmek teknikleri kullanılarak üç boyutlu oluşturulan Şahmeran figürü üzerindeki yılan pulu deseni, iğne oyası ile tek tek çalışılmıştır. İşlenen

pano orijinal ahşap paspartu zemin üzerine yerleştirilerek tamamlanmıştır. (KK-3, 02.01.2023, MOE)

Fotoğraf 23: Şahmeran Ayna (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 23

Ürünün Adı: Şahmeran Ayna

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Ev Dekorasyonu ve Gündelik Eşya

Ürün Bilgisi: Ayna, Türk geleneklerinde yeni evlenen kızın eve adım atarken ilk getirdiği eşyalardan biridir. Nazardan koruduğuna inanılır. Bu bakımdan bu tasarım Şahmeran ile birlikte anlamsal bağ kurularak tasarlanmıştır. Tasarım yuvarlak ayna üzerine Şahmeran figürü olarak oluşturulmuştur. Hazırlanan desen çeşitli renklerde keçe iğneleme tekniği ile çalışılıp ayna kenarına yerleştirilmiştir. (KK-4, 05.01.2023, MOE)

Fotoğraf 24: Şahmeran Hamamı (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 24

Ürünün Adı: Şahmeran Hamamı

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Ev Dekorasyonu

Ürün Bilgisi: Tasarım Şahmeran efsanesinin çıkış noktası olan Mersin'in Tarsus ilçesinde bulunan

tarihi Tarsus Hamamı'ndan esinlenilerek çalışılmıştır. Paspартu üzerine ön planda sarı, kırmızı ve mavi renkler ile guaj boya kullanılarak Tarsus Hamamı ve Şahmeran figürü tezhip ve minyatür tekniği ile çalışılmıştır. (KK-1, 04.01.2023, MOE)

Fotoğraf 25: Şahmeran ve Hamam (Didem Şekerlisoy, 2022)

Fotoğraf: 25

Ürünün Adı: Şahmeran ve Hamam

Üretim Yılı: 2016

Kullanım Amacı: Ev Dekorasyonu

Ürün Bilgisi: Mersin ilinin Tarsus ilçesi Tarsus Hamamı olarak bilinen hamam içerisinde kapı ve Şahmeran olarak tasarlanan eser ahşap levha üzerine rölyef kabartma tekniği ile oluşturulmuştur. Şahmeran figürü kitre bebek tekniği ile çalışılmıştır. Pano akrilik boya ile renklendirilmiştir panoda sarı ve mavi renkler ağır basmaktadır. (KK-1, 04.01.2023, MOE)

Sonuç

Zengin bir kültüre sahip olan Anadolu coğrafyasının önemli anlatılarından biri olan Şahmeran bu topraklarda yer bulmuş, mitolojik bir öge olarak günümüze kadar gelmiş ve hatta Anadolu insanının halk inanışlarında yer bulmasıyla günlük yaşamlarını dahi etkilemiştir. Bu çalışmanın giriş kısmında mitolojinin tanımı yapılmış; mitolojik figür olan yılan ve yılanı yüklenen anlamlardan bahsedilmiştir. Gelişme kısmında Şahmeran'ın ortaya çıkışı, sembolik açıdan verdiği mesajı, tanıtımı yapılmış; Tarsus ilçesinin kısa tarihi ve Tarsus yöresinde Şahmeran inanışları hakkında bilgi verilmiş; en çok bilinen varyantları anlatılmış ve Mersin Olgunlaşma Enstitüsü atölyelerinde Şahmeran temasıyla yapılmış el sanatları ürünleri incelenerek katalog hâline dönüştürülmüştür. Ürünler ev dekorasyonu (biblo, runner), gündelik kullanıma uygun eşya (ayna, fular) veya duvar dekorasyonu (pano, tablo) için hazırlanan ürünlerin yanında yerel veya ulusal gösterilerde, festivallerde kullanılmak üzere kostüm olarak tasarlanmıştır. İncelenen ürünlerde Şahmeran'ın farklı materyaller üzerine işlendiği, boyandığı veya şekillendirildiği görülmüştür. Şahmeran'ın bilinen geleneksel görüntüsünün korunduğu eserlerin yanında stilize edilmiş ve tekrar yorumlanmış görüntülerine yer verildiği belirlenmiştir. Halk kültüründe bilinen sembolik anlamlarına dikkat edilerek oluşturulan kompozisyonların varlığı ile birlikte Mersin'in yöresel bitkileriyle ve Tarsus'un Şahmeran inancıyla ilgili somut kültürel değerleriyle de figürün yorumlandığı görülmüştür.

Türk toplumunda önemli bir etki bırakan Şahmeran anlatısı, günümüzde hâlâ önemini koruyan ve Türk toplumu tarafından benimsenmiş bir anlatıdır. Şahmeran figürünün insanlar için bolluk, bereket, uğur, şans, mutluluk getirdiği ve evleri de her türlü kötülüklerden koruduğu inancı, Anadolu halk kültürü için

Şahmeran'ı önemli kılmıştır. Bu yönüyle, halk için değeri olan Şahmeran figürü sanat eserlerine de yansımaktadır. Sadece Tarsus yöresinde değil Anadolu'nun birçok yöresinde el sanatlarına yansımış olan Şahmeran figürü çeşitli materyaller üzerinde yöreden yöreye farklılar göstermekle birlikte yaşamaya devam etmektedir. Mersin Olgunlaşma Enstitüsü, kültürel değerlerin yaşatıldığı ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir rolü olan bir kurumdur. Hem ulusal hem yöresel değerlere sahip çıkan kurum, Şahmeran anlatısından hareketle ortaya çıkardığı farklı desen, renk, malzeme ve motiflerle birleştirilen ürünler ile Türk toplumunun zihninde yaşattıklarını gerçekte var etme ve gelecek kuşaklara aktarma çabasıdır.

Sonuç olarak, Anadolu'nun farklı yörelerinde değişim ve dönüşümlerle sözlü olarak günümüze kadar ulaşan Şahmeran efsanesi, Mersin'in ilçesi olan Tarsus yöresinde mitolojik figürlerden biri olarak hala halk kültürünün inanç sistemi içinde yer almaktadır. Bu kültürün var olduğu yörede yer alan Mersin Olgunlaşma Enstitüsü de bu inançla ortaya çıkardığı el sanatları ürünlerine Şahmeran'ı işlemiştir. Böylelikle geçmişle gelecek arasında nesiller arası kültürel aktarımda bulunmaktadır. Unutmamalıdır ki, halk zihninde yaşayan kültürel inançlar toplumu toplum yapan, onu var eden değerlerdendir. Bu değerlere sahip çıkmak ve gelecek kuşaklara aktarmak toplumsal hafızanın aktarılması demektir. Bu aktarım gerçekleşmez ise sanat eserlerinin de toplumsal bir değeri kalmayacaktır.

Sonnotlar

¹ Gıyoş motifi, el sanatlarında örgü biçiminde yapılan basit motiftir. Anadolu'da gıyoş kelimesi araştırmacılar tarafından örgü ya da saç örgüsü yerine kullanılmaktadır (Patacı, 2019: 311).

Kaynaklar

- ADIBELLİ, H vd. (2007). *Şahmeran. Tarsus: Aratos Kitaplığı Kültür Dizisi – 3*.
- ATEŞ, M. (2001). *Mitolojiler ve Semboller*. İstanbul: Aksiseda Matbaası.
- ÇIBLAK, N. (2007). "Tarsus Kültürünün Tanımında Şahmeran Efsanelerinin Önemi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 16 (1), s.185-196.
- ÇORUHLU, Y. (2011). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- DEĞİRMENÇİ, Berfu C. (2019). *Mitoloji ve Anadolu Söylencelerinin Özgün Seramik Form ve Yüzelelere Yansımaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- DOĞANAY, E. (2012). *Düş ya da Gerçek Şah-ı Maran*. (Küratör). İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi.
- DUYDU, M. ve KARABEY TEKİN. A. (2022). "Türk Mitolojisinde Hayvan Sembolizmi ve Geleneksel "Şahmeran" Figürünün Sanata Yansımaları". *İdil*, 96. s. 1208–1217. doi: 10.7816/idil-11-96-0
- GÜMÜŞ, İ. "Bartın Efsanelerinde Mitolojik Motifler". *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi E-Dergisi* 6 / 1 (July 2019): 36-43.
- MANT, S. (1998). *Halk Sanatında Şahmeran*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- ORTAK, M. (2010). *Tarsus Bölgesine Ait Şahmeran Efsanelerinde Yer Alan Sembollerin Yorumlanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- PATACI, S. (2019). "Antik Dönem Anadolu Mozaiklerinde Dalga ve Gıyoş Motifli Bordür Tasarımları". *Selevcia*, IX, 303-323.
- SEYİDOĞLU, B. (1998). *Kültürel Bir Sembol: Yılan*. Folkloristik. Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı. Ankara: 86-92.
- YILDIRAN, N. (2001). "Yakın Doğu Sembolizminde Akrep, Yılan: Akrep-Adam ve Şahmeran". *Folklor / Edebiyat*, C.VII, S.27, s.5-22.

İnternet Kaynakları:

URL1: <http://www.mersin.web.tr/eski-hamam>

URL2: <https://tr.linkedin.com/pulse/%C5%9Fahmeran-efsanesi-reha-ersavc%C4%B1>

Sözlü Kaynaklar:

KK-1: Esin Taşdemir, Mersin Usta Öğretici. Mersin Olgunlaşma Enstitüsü. Görüşme tarihi: 04.01.2023.

KK-2: Mehmet Ulus. Mersin. Usta Öğretici. Mersin Olgunlaşma Enstitüsü. Görüşme tarihi: 03.01.2023.

KK-3: Nimet Karakuş. Mersin. Devlet Sanatçısı Usta Öğretici. Mersin Olgunlaşma Enstitüsü. Görüşme tarihi: 02.01.2023.

KK-4: Sevil Ulutaş. Mersin. Usta Öğretici. Mersin Olgunlaşma Enstitüsü. Görüşme Tarihi: 05.01.2023